

Hoe voorkom je risicogedrag en daarmee ongevallen? Getrainde werknemers, zogenoemde observanten, bij het havenbedrijf IGMA spreken collega's aan over (on)veilig werken. De observaties hebben effect.

Veiliger havenwerk

Loek Kusiak

'Nee, een reprimande voor het niet dragen van stofmasker of helm krijgt een werknemer niet. De kracht van het systeem is dat de observant juist niet voor politiemanspeel speelt. Hij neemt de tijd voor een gesprek met de geobserveerde werknemer over waarom hij geen beschermingsmiddel droeg. Veiligheid laat zich soms moeilijk dwingen, het moet in het bewustzijn groeien,' zegt Floris Lakeman, de coördinator van het programma Veiligheid IGMA Plant (afgekort V.I.P.), dat sinds afgelopen voorjaar loopt bij IGMA, een bulkterminal in de haven van Amsterdam. IGMA is actief in de overslag van onder meer agribulk (sojabonen, meel) en mineralen en het eerste havenbedrijf in Nederland waar het veiligheidsbesef onder werknemers met deze methodiek wordt opgekrikt. Geen overbodige luxe, want havenwerk behoort tot de zwaarste en gevaarlijkste beroepen. Het risicovolle werk speelt zich af rond kranen en de boten, als de lading uit de schepen wordt gehaald. Vaak zijn, zoals bij de IGMA, deze uit Zuid-Amerika afkomstige ladingen behandeld met bestrijdingsmiddelen, zoals fosfine. Zeer giftig spul dat ongedierte in de lading moet voorkomen en dat je als werknemer maar beter niet kunt inademen. Voordat een toezichthouder het scheepsruim vrijgeeft, meet hij met een speciaal toestel de concentratie gas. De norm is 0,1 ppm. Veilig werken kan pas als er in het ruim voldoende zuurstof is. Het lossen van de lading gebeurt met behulp van bulldozers en graafmachines. Maar ook handmatig worden grondstoffen bijeen geveegd. Het klim-

men en klauteren in de boten zorgt voor valgevaar. Werknemers kunnen ook beknelde raken tussen losgeschoten draden van schepen of machines, ook wel 'vuurlijn' genoemd. Kraanmachinisten die langdurig in een verkeerde houding zitten, krijgen last van schouders, nek en rug.

Struikelen

IGMA, een dochter van het Amerikaanse concern Cargill, zag de laatste jaren een stijgende lijn in het aantal ongevallen. In verhouding tot andere dochters van Cargill scoorde IGMA op veiligheidsgebied onder de maat. Dat moest veranderen. Bij Cargill-bedrijven buiten Nederland waren al programma's geïntroduceerd om bewustzijn van risicovol gedrag en veiliger werken aan te kweken. In de petrochemie en bij Akzo Nobel in Nederland zijn deze zogeheten protection programs overigens ook gemeengoed, meestal gebaseerd op de internationaal gehanteerde methodiek BST (Behavioural Science Technology). Iets identieks, vond Cargill, moest er ook bij IGMA komen. Aldus ontstond V.I.P., dat in maart van start ging en begeleid wordt door een stuurgroep van werknemers. Daarbij ook een lid van de commissie Veiligheid, Gezondheid, Welzijn en Milieu (vgwm) van de ondernemingsraad. 'Aan de start van V.I.P. is een analyse vooraf gegaan,' legt Floris Lakeman uit, 'van de oorzaken van ongeveer zeventig incidenten in de afgelopen jaren. We wilden weten welk gedrag daaraan ten grondslag lag. Vallen en struikelen door

onvoorzichtigheid komen veel voor. Daarnaast wisten we dat persoonlijke beschermingsmiddelen (pbm's) als helm, mondmasker, oordoppen en handschoenen niet consequent gedragen werden. Voor V.I.P. heeft de stuurgroep gedragskenmerken en aspecten rond veiligheid benoemd waar de observant op moet letten.'

Anonimiteit

De V.I.P.-observant is een voor dit specifieke doel uitgebreid getrainde werknemer – IGMA heeft op dit moment twaalf van deze observanten – die een werknemer tevoren meldt dat deze gedurende ongeveer tien minuten geobserveerd wordt op de veiligheid van zijn handelingen. Niets geheimzinnigs dus. De observant noteert waarnemingen en conclusies op een formulier, dat verder anoniem blijft. 'De uitkomsten van de observatie worden dus niet met naam en toenaam aan de betreffende werknemer gelinkt, want juist met die anonimiteit staat of valt zo'n programma,' zegt Frank Hille, lid van de vgwm-commissie en behalve veiligheidskundige ook zelf observant. Hij vertelt dat veel voorlichting nodig was om voor V.I.P. draagvlak onder het personeel te krijgen. Toen het programma werd aangekondigd, speelde bij IGMA ook een reorganisatie. 'We moesten bij mensen het wantrouwen wegnemen dat ze op de vingers werden gekeken om daar later op afgerekend te worden. Aan sommige werknemers merk ik nu nog dat ze de observant als een verklikker zien. Dan komt het aan op de rust en de vaardigheid van de obser-

Onveiligheid
ontstaat vaak door
te haastig werken

door observaties

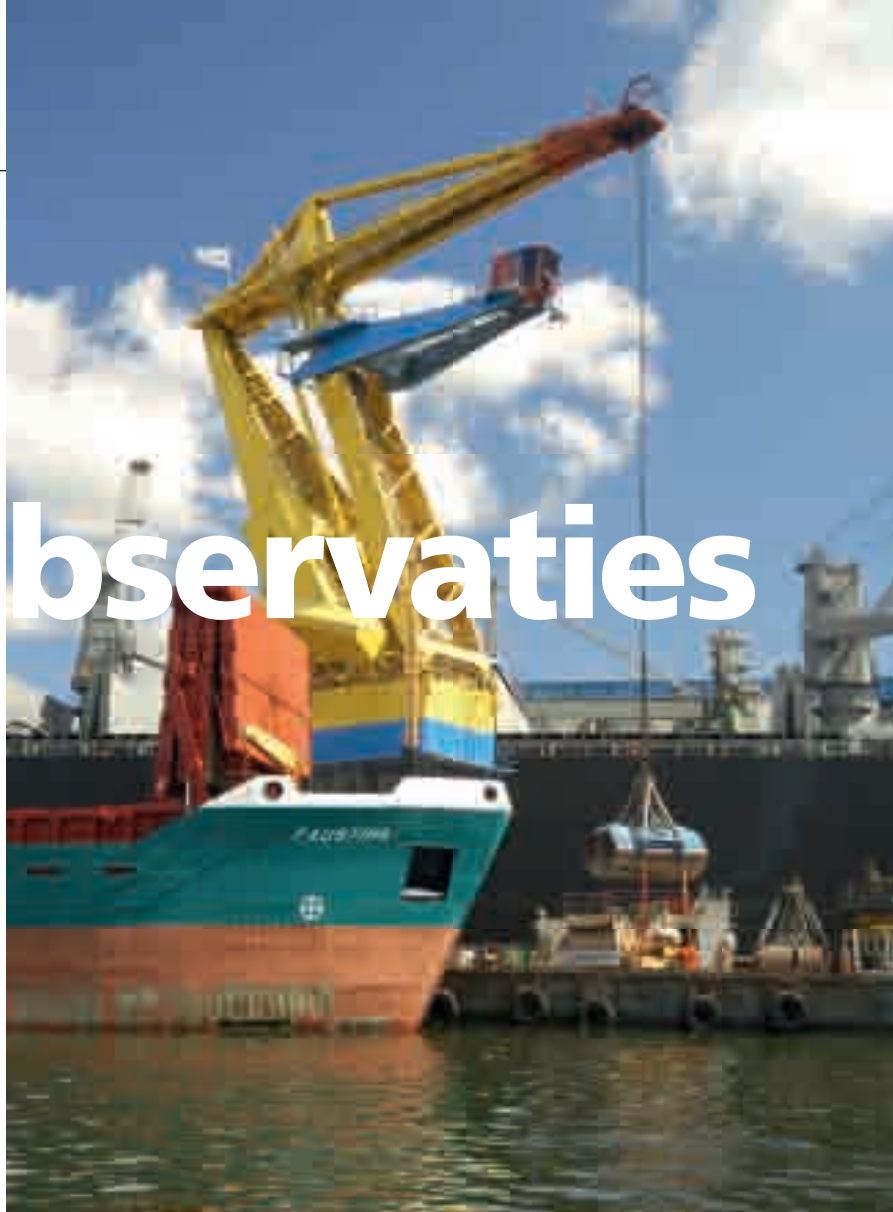
‘...want zich niet van de wijs te laten brengen en door te zetten.’

Onveiligheid in havenwerk in combinatie met onnodige fysieke belasting ontstaat volgens Frank Hille vaak door té haastig werken. ‘Zou niet nodig hoeven zijn, want ons management geeft aan dat veiligheid voor productie gaat. Mensen zouden even de tijd moeten nemen om er mechanische hulpmiddelen bij te pakken. Dat voorkomt handarbeid.’

Commentaar

De observant vinkt op een formulier aan of een bepaalde handeling ‘veilig’ dan wel ‘risicovol’ is uitgevoerd. Deze handelingen zijn onderverdeeld in aandachtsgebieden als lichaamspositie (kijken waar je loopt bijvoorbeeld), de inzet van het lichaam (tillen, duwen, extreme belasting), gebruik van gereedschap en persoonlijke beschermingsmiddelen, het nemen van voorzorgsmaatregelen, werkomgeving, orde en netheid. Ook noteert de observant meteen een commentaar of een oplossing voor een onveilige situatie.

‘Direct na de observatie,’ legt Floris Lakeman uit, ‘geeft de observant de werknemer feedback. Het werk wordt even onderbroken en hij krijgt te horen wat hij allemaal veilig heeft gedaan, maar ook vragen over waarom hij een handeling op een bepaalde, wellicht onveilige manier uitvoerde. Door dit gesprek ontstaat inzicht in hoe je je eigen veiligheid, en indirect ook die van je collega’s, kunt verbeteren. Het komt voor dat de werknemer na een eerste observatie nog wat onverschillig reageert of weerstand laat merken.

Maar als hij twee of drie keer aan de beurt is geweest, is er toch al verschil. Dan is het veiligheidsbesef toegenomen.’

Frank Hille: ‘Ook de werknemer kan aangeven wat hij zelf als onveilig ervaart. De instructie is bijvoorbeeld dat je bij het beklimmen en afdalen van een trap je handen aan de leuning moet houden. Maar als er geen trapleuning is, is ook die instructie zinloos. Dus moet de V.I.P.-stuurgroep regelen dat die leuning er alsnog komt.’

Draagcomfort

Vaak hebben klachten van werknemers ook betrekking op beschermingsmiddelen, die wat draagcomfort beter kunnen. Oordoppen die niet passen, stofmaskers die niet lekker zitten, helmen die knellen.

Lakeman: ‘Ook met die informatie gaat de observant naar de stuurgroep, die vervolgens kan zorgen voor betere pbm’s. De functie van de database over alle observaties is ook dat je

na verloop van tijd veelvoorkomende kenmerken van onveilig werken kunnen ontdekken. Dat is weer nuttig voor de verdere ontwikkeling van het arbo- en veiligheidsbeleid bij IGMA.’ Sinds de start van V.I.P. zijn bijna 400 observaties gehouden, waarbij in totaal 4000 gedragingen zijn gesignaleerd. ‘Toen we begonnen,’ zegt Lakeman, ‘zaten we op een veiligheidsniveau van 85 procent. Dankzij V.I.P. is dat nu 91 procent. Een toename van veilig werken dus.’ Frank Hille: ‘Ervaringen van andere bedrijven die met veiligheidsobservaties werken, leert dat het twee jaar duurt voordat het volledig door de medewerkers is geaccepteerd. Wat dat betreft doen wij het na een halfjaar al heel goed. Om de een tot twee jaar moet het team observanten ook vervangen worden. Uiteindelijk willen we dat iedere IGMA-werknemer een keer observant is geweest.’ ■